

Bosgroepen voor een maatschappelijk gedragen en verantwoord bos-, natuur- en klimaatbeheer

Dit document start met concrete voorstellen, legt de werking van de bosgroepen in Vlaanderen uit en verduidelijkt de maatschappelijke betekenis van bos en hout.

April 2019

Opgesteld door de Koepel van de
Vlaamse Bosgroepen

PAC Het Zuid- W. Wilsonplein 2
9000 Gent

Website: www.bosgroepen.be

E: koepel@bosgroepen.be

Tel: 09 267 78 65

Concrete voorstellen van de Vlaamse bosgroepen

Investeer in de werking van de Vlaamse bosgroepen

Bosgroepen zijn een goedkoop, efficiënt en uniek instrument die overheid en particulier met elkaar verbindt en zorgt voor een draagvlak rond duurzaam bosbeheer. Hiervoor vragen we een Vlaamse programmafinanciering met een jaarlijkse bijdrage van 1,5 miljoen euro. Met deze middelen kunnen de Bosgroepen belangrijke doelstellingen realiseren.

Realisatie van bebossing en activering van boscompensatie.

Investeer in bosuitbreiding als klimaatmaatregel: de bosgroepen zijn hierbij dé preferentiële partner voor realisaties op private terreinen. Stel ontbossing ten voordele van open natuur niet langer vrij van compensatieplicht. Zolang de bosuitbreidingdoelstellingen niet gehaald zijn, is dit niet zinvol. Bos biedt veel meer ecosysteemdiensten dan andere grondgebruiken (zoals open natuur). Indien er een keuze dient gemaakt te worden, dan is het maatschappelijk het meest relevant dat bos de prioriteit krijgt. Ook landbouwgronden dragen hier een grote verantwoordelijkheid.

Ontwikkeling van rendabele weerbare bossen.

Door de opmaak van gezamenlijke natuurbeheerplannen met private eigenaars wordt het beheer “ontsnipperd” en worden schaalvoordelen gecreëerd. Ook buiten de Natura 2000-gebieden zetten de bosgroepen in op multifunctioneel bosbeheer waarbij heel wat aandacht besteed wordt aan klimaatadaptatie en -mitigatie. De bosgroepen promoten 20.000 ha weerbare bossen met aandacht voor biodiversiteit, goede bodemontwikkeling en houtkwaliteit.

Realisatie van instandhoudingdoelstellingen in Natura 2000-gebieden.

Gezien heel wat instandhoudingdoelstellingen ook op private eigendommen gerealiseerd dienen te worden, zijn de bosgroepen bij uitstek goed geplaatst om dit te faciliteren.

Beheer van versnipperde openbare bossen (provincie, gemeente, OCMW, Kerkfabriek).

Door deze te integreren in het gezamenlijk beheer van de private bossen, steeds in samenspraak met Natuur en Bos van de Vlaamse overheid, worden schaalvoordelen en efficiëntiewinsten gerealiseerd.

Openstellen van buurt- en speelbossen.

De bosgroepen streven naar 10.000 ha opengesteld privaat bos op wandelafstand van woonconcentraties. Hierbij verwachten de bosgroepen de nodige inspanningen van de overheid om te investeren in de handhaving in de bossen.

Ondersteuning van lokale productie en verwerking van een klimaatvriendelijke grondstof.

De expertise van de bosgroepen combineert zowel de ecologische als de economische doelstellingen van bos. Het Europees project eco2eco heeft perfect aangetoond dat deze functies elkaar niet uitsluiten. De bosgroep wil jaarlijks 100.000 m³ hout op de markt brengen en zo de lokale economie ondersteunen.

Ondersteun de leefbaarheid van onze lokale houtsector.

Deze heeft het de laatste jaren hard te verduren. Massale export van ons hout naar China en Indië, de moeilijke werkomstandigheden bij bosexploitatie (schoontijd, steeds zwaardere eisen, gebrek aan geschoold personeel, e.d) zet onze lokale houtsector onder druk omwille van een niet-duurzame prijsvorming. Stimuleer rendabele houtverwerkingseenheden hetgeen een positieve invloed heeft op een duurzame prijsvorming voor hout uit privaat bos. Zonder houtverwerkingsnijverheid is goed bosbeheer in Vlaanderen niet mogelijk.

Zorg voor een draagvlak in Vlaanderen voor duurzaam multifunctioneel bosbeheer.

De bosgroepen beogen 50 publieke acties per jaar om eigenaars, lokale organisaties en buurtbewoners te betrekken bij het bosbeheer. Via hout wordt CO₂ gefixeerd in heel wat toepassingen. We dienen zelf de verantwoordelijkheid op te nemen aangaande houtproductie. Momenteel is onze zelfvoorzieningsgraad slechts 10% en bereiken we met onze inheemse boomsoorten geen topkwaliteiten. Een grotere tolerantie aangaande uitheemse soorten is dan ook aanbevolen (ook i.k.v. klimaatverandering). Houtproductie past perfect in duurzaam bosbeheer en kan samengaan met de realisatie van ecologische doelstellingen. Zorg dat openbare instellingen een voorbeeld stellen inzake gebruik van de klimaatvriendelijke grondstof hout.

Gebruik middelen voor aankoop van gronden ten voordele van bos en natuur verstandig.

Focus op gronden die bebost kunnen worden en beperk het aankoopbeleid tot Natura 2000-gebieden indien het de realisatie van instandhoudingdoelstellingen kan bevorderen. Aankoop van bestaande bossen van private beheerders die reeds opengesteld en goed beheerd worden, is niet aangewezen. Stimuleer andere aankoopwijzen met private gelden zoals coöperatieve vennootschappen voor aankoop van bos in functie van de maatschappelijke doelstellingen. Geef ondersteuning aan initiatieven die met privaat geld maatschappelijke doelstellingen willen realiseren.

Waardeer private boseigenaars voor hun maatschappelijk engagement.

Momenteel kampen veel private boseigenaars met strenge regels en heel wat controle. Door een positief beleid gericht naar waardering kan de overheid heel wat boseigenaars motiveren om hun inspanningen verder te zetten om hun bossen een maatschappelijke rol te geven.

Ondersteun niet enkel het beheer van private bossen, maar ook die van openbare bossen.

Heel wat openbare bossen zijn verwaarloosd door gebrek aan beheer. Jonge bossen worden niet verzorgd doordat er te weinig personeel is dat op het terrein werkzaam is. De focus ligt momenteel vooral in de realisatie van instandhoudingdoelstellingen. Dit gaat ten koste van duurzaam bosbeheer. Verschuif de middelen van binnen naar buiten. Bespaar op de te zware, omslachtige administratieve procedures (vb. kapmachtiging aanvragen, e.d.) die heel wat werk vragen voor de overheid en die in vraag kunnen gesteld worden (in Wallonië en naburige landen zijn kapmachtigingen niet nodig voor reguliere kappingen).

Bosgroepen

In Vlaanderen zijn er 11 Bosgroepen actief die gebiedsdekkend zijn:

- Antwerpen: BG Antwerpen Noord, BG Antwerpen Zuid, BG Kempen Noord, BG Zuiderkempen
- Limburg: BG Limburg
- Oost-Vlaanderen: BG Oost-Vlaanderen Noord, BG Midden Oost-Vlaanderen, BG Vlaamse Ardennen tot Dender
- Vlaams-Brabant: BG Vlaams-Brabant
- West-Vlaanderen: BG IJzer en Leie, BG Houtland

De Koepel van Vlaamse Bosgroepen groepeerde deze bosgroepen en staat in voor hun ondersteuning. De Koepel is ook hun stem naar het beleid via het Aanspreekpunt Privaat Beheer-Natuur en Bos (APB-NB).

Wat zijn Bosgroepen?

Bosgroepen zijn dé referentie voor privébos in Vlaanderen. Het zijn verenigingen zonder winstoogmerk (vzw) die de private boseigenaars ondersteunen bij het duurzaam beheer van hun bos. Bosgroepen zijn dienstverlenende organisaties die een belangrijke schakel tussen de overheid en de boseigenaars vormen. Hierbij gaat het om soms grote, maar vooral om heel veel kleine bossen. Elke boseigenaar, zowel privé als openbaar, kan gratis en vrijblijvend aansluiten bij de bosgroep van zijn regio. De bestuurders van een bosgroep bestaan uit een meerderheid van

private boseigenaars die een vrijwillig engagement opnemen om samen de vzw vorm te geven en te werken aan duurzaam bosbeheer. Al meer dan 15 jaar leveren de bosgroepen mooie resultaten. Met meer dan 13.000 leden die samen over meer dan 35 000 hectare bos beschikken, vertegenwoordigen de bosgroepen meer dan 1/3de van de private boseigenaars in Vlaanderen. Dat aantal blijft jaar na jaar stijgen. Meer dan 80% van deze groep heeft een bos kleiner dan 5 ha en meer dan 60% een bos kleiner dan 1 ha.

Hoe werkt het?

Boseigenaars krijgen via de bosgroep neutraal en onafhankelijk advies, informatie en hulp bij de vergunningsaanvragen. Het instrument is ontstaan vanuit ervaringen op het terrein, met name bij het winnen van het vertrouwen van private eigenaars om duurzaam bosbeheer na te streven. De aanpak die hieruit resulteert is gestoeld op dit vertrouwen, met vrijheid van beheer, responsabilisering, respect en betrokkenheid. De adviezen en voorstellen zijn bij voorkeur op maat van de boseigenaar waarbij de Bosgroepen maximaal rekening houden met de visie en klemtonen die de eigenaar wil leggen.

De bosgroepen coördineren bosbeheerwerken en organiseren opleidingen en excursies. Ze maken ook werk van gezamenlijke natuurbeheerplannen. Op die manier streven ze naar duurzaam bosbeheer. Dit betekent zorgen voor gezonde en aantrekkelijke bossen, die houdbaar en interessant zijn voor de eigenaar en die een evenwicht vinden tussen de drie verschillende functies van een bos, namelijk: meer en betere natuur (ecologie), duurzame houtproductie (economie) en voldoende recreatie (sociaal). Bosbeheer in Vlaanderen is immers zelden rendabel, maar door eigenaars te laten samenwerken, kan het bos beter beheerd worden. Ook het sociale aspect is belangrijk: via ledendagen, activiteiten, samenwerking in bosbeheer, vrijwilligerswerking... versterkt de bosgroep het groepsgevoel tussen de eigenaars en motiveert ze hen voor bosbezit en -beheer.

De bosgroepwerking is een bijzonder efficiënte en kostenbesparende manier van bosbeheer voor de overheid: i.p.v. bos aan te kopen en te beheren¹, ondersteunt de overheid de eigenaars zelf en zorgt ze op die manier voor een goed bosbeheer in

¹ Agentschap voor Natuur en Bos. *Beleidsevaluatie instrument bosgroepen* (2013); Evaluatie van de instrumentenmix van natuurbeleid in landbouwgebied, INBO.

een groot stuk van Vlaanderen. Daarom subsidiëren de provincies en de Vlaamse overheid de bosgroepen. Naast een basissubsidie zijn er ook diverse projectmiddelen (via Natuur en Bos van de Vlaamse overheid, provincie).

Dat de bosgroepen, als instrument erg efficiënt zijn, blijkt ook uit het voorbeeld van Duitsland. De voorbije 30 jaar heeft het Duitse bosbeleid, door dergelijke ondersteuning van de bosgroepwerking, ervoor gezorgd dat 90% van het Duitse bos in een degelijk beheer is opgenomen.¹ Waarom wachten om de Vlaamse bosgroepen degelijk te promoten en te ondersteunen?

Bosgroepen in relatie tot andere organisaties en de overheid

In Vlaanderen is een gebiedsgerichte aanpak vaak de beste piste. Maar men moet niet zozeer kiezen voor een of-of-verhaal, maar voor een en-en-verhaal. Bosgroepen staan open voor afstemming en samenwerking met de Regionale Landschappen, de natuurverenigingen en de openbare besturen – in het bijzonder de gemeenten – wanneer zij zo kunnen bijdragen aan het behoud en de ontwikkeling van betere bossen, aantrekkelijke landschappen en rijkere natuur. Die samenwerking gebeurt vanuit hun eigenheid als vereniging gedragen door de private eigenaars die persoonlijk instaan voor het beheer en de financiering. Door hun neutraliteit zijn de bosgroepen echter discreter aanwezig op het terrein dan andere organisaties. Het DNA van een bosgroep is immers anders van aard dan het DNA van de middenveldorganisaties. Het is vanuit die eigenheid dat bosgroepen het vertrouwen bij de bouseigenaars kunnen winnen en behouden.

De private bosbeheerders kunnen hun steentje bijdragen vanuit een positie van evenwaardigheid in de benadering op vlak van het management van Europese natuurdoelen, de toegankelijkheidsregeling van bossen, boscompensatie en bosuitbreiding, het invullen van acties uit Vlaamse en lokale klimaatplannen.

De Vlaamse bosgroepen werken zeer actief mee aan de uitbouw van de Toekomstvisie Bos en Samenleving van het Bosforum, ondersteund door de bevoegde minister en Natuur en Bos van de Vlaamse overheid. Deze Toekomstvisie zal een leidraad zijn voor de versterking van het bosbeheer en -beleid in Vlaanderen via 11 beleidswerven. De Vlaamse bosgroepen willen daar verder werk van maken

¹ Charles Allegrini. Bulletin Société Forestière de Franche-Comté. nr° 485, Septembre 2017

en de private boseigenaars hiervoor motiveren.

Uitdagingen

Het is van cruciaal belang om te blijven investeren in bosbeheer. Dit bosbeheer bevordert de vele ecosysteemdiensten van het bos en maakt onze bossen weerbaar tegen de klimaatverandering. Investeren kan op vele manieren zoals het ondersteunen van boseigenaars, het realiseren van duurzaam beheer, het waarderen van maatschappelijk engagement, het verhogen van draagvlak voor het bos, maar ook voor het noodzakelijke beheer ervan.

Er is echter nog veel werk en daarom is het van belang dat er continuïteit blijft in de basiswerking van de bosgroepen ter ondersteuning van de vele kleine boseigenaars. Die basiswerking dient door alle partijen ondersteund en uitgebouwd te worden.

De overdracht van de bevoegdheid over de bosgroepen naar de provincies heeft geleid tot een verscheidenheid in de Vlaamse bosgroepen. Deze regionale verscheidenheid (relatie tot lokale overheden, specifieke noden, geografische verscheidenheid) legt regionale accenten qua werking, maar alle bosgroepen streven naar een gelijke en uniform georganiseerde basisdienstverlening in alle Vlaamse provincies. Verder zijn er recent ook grondige wijzigingen doorgevoerd in de wetgeving rond bos en natuur: de implementatie van de Natura 2000-richtlijnen, de nieuwe natuurbeheerplannen, het gewijzigd subsidiebeleid... Dat zorgt voor heel wat onzekerheid bij de private eigenaars. Dit vertalen naar goede adviezen voor een privéboseigenaar, is voor deze laatste geen evidentie. De bosgroepen zijn het best geplaatst om te helpen zoeken naar antwoorden.

De bosgroepen zijn het onmisbaar instrument om een duurzaam en multifunctioneel bosbeheer tot stand te brengen gezien de grote versnippering van het bosbezit en -beheer in Vlaanderen en de complexe regelgeving waaraan bosbeheer onderworpen is.

De maatschappelijke betekenis van bos en hout

Bos tempert de klimaatwijziging en is goed voor de volksgezondheid.

Bos levert een belangrijke bijdrage tot klimaatadaptatie- en mitigatie: beperking van hittestress in steden, bescherming tegen bodemerosie, filteren van fijn stof en andere schadelijke emissies. Bos stockeert de grootste hoeveelheid koolstof per ha: 96,3 ton bodem-C/ha, met daarnaast 60,3 ton C/ha in de bovengrondse biomassa. Na het bos volgen de wetlands met 100 ton C/ha (Vlaams Klimaatsbeleidsplan 2021-20230).

Daarnaast heeft bos ook een belangrijke sociale functie. De nabijheid van bos en bosbezoek bevordert de gezondheid en het welzijn van de mensen (Toekomstvisie Bos en Samenleving, hoofdstuk 4).

Bos is een 'natuur-kapitaal' en kan de grootste leverancier van hernieuwbare grondstof zijn zonder daarbij in competitie te komen met voedselproductie.

Hout vervangt bouwmaterialen geproduceerd op basis van fossiele grondstoffen. In Noordelijke landen is hout het belangrijkste bouw materiaal. In buurlanden, zoals Frankrijk en Nederland, wordt zelfs hoogbouw in hout opgetrokken. Waarom niet bouwen met hout in ons land bevorderen? Bosbehoud en -uitbreiding (voor zover als ruimtelijk verantwoord) zullen er goed bij varen. Naast hout voor constructietoepassingen, meubel- en de papierindustrie, ontwikkelt zich een breed gamma van producten op basis van hout (textiel, bioplastics, chemicaliën, cosmetica, slimme verpakkingen) of met hout als ingrediënt (in autobanden en carrosserie). Volkswagen onderzoekt dit als effectievere bescherming bij botsing. Het gebruik van hout resulteert tevens in 27,1% gewichtsvermindering en een "*negative CO₂ value for life cycle assesment*". Ook de Japanse autosector onderzoekt intensief hoe staal ten dele door houtvezels te vervangen.¹

¹ Dr. Fabian Fischer & Dr. Thomas Grobe. "Wood Materials - Suitable for Structural Automotive Applications", 11 Oktober 2018.

Bos en biodiversiteit

Het bos is de habitat voor vele organismen zowel in de soortenrijke bosranden die dienst doen als toevluchtsoord voor de fauna en flora uit open landelijk gebied als in de bosbestanden die door hun buffering de aanwezige biodiversiteit 'beschermen' tegen invloeden uit het omliggende gebied. Door de bossen diverser te maken in soortensamenstelling, structuur en leeftijd verhoogt de ecologische waarde én de weerbaarheid van het bos. Deze gemengde bossen zijn beter bestand tegen de impact van ziekten en klimaatinvloeden. Daartoe wordt de bomensamenstelling gediversifieerd en ook binnen elke boomsoort de genetische diversiteit bevorderd. Beheermaatregelen zoals regelmatige dunningen, de aanwezigheid van dood hout, de aanleg en het beheer van open plekken bevorderen verder biodiversiteit en de stabiliteit van het bos.

Privébosbezit

De laatste Vlaamse bosinventaris (resultaten 2017) vermeldt een privébosbezit van 60% van het totale Vlaamse bosareaal. Bovendien blijkt er voor de belangrijkste ecologische kenmerken weinig verschil te zijn tussen openbaar en privébos. Dit is een sterke vooruitgang t.o.v. de resultaten van de vorige bosinventaris.

Deze eigenaars hebben een groot potentieel, maar vaak weinig kennis van bosbeheer. Daartegenover staat het groot maatschappelijk belang van bos: als groenschermbos, bufferbos, landschappelijk vormend element, voor CO₂-opslag, water- en luchtzuivering, houtproductie (van fineerhout en timmerhout tot brandhout), bescherming van biodiversiteit, effecten op volksgezondheid en plaats voor recreatie & educatie. Met begeleiding door de bosgroep kunnen deze burgers verantwoordelijkheid nemen en mee een aantal doelstellingen van de overheid realiseren. Deze genoemde ecosysteemdiensten worden wel erkend, maar echter weinig gewaardeerd ten aanzien van de private bouseigenaar.